

Socialinė pedagoginė pagalba jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas: socialinių pedagogų požiūris

Rasa Braslauskienė¹, Gitana Tolutienė², Reda Jacynė³

¹ Klaipėdos universitetas, Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas, Pedagogikos katedra, S. Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda, rasa.braslauskiene@gmail.com

² Klaipėdos universitetas, Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas, Tęstinių studijų centras, Vilhelmo Berbomo g. 10, LT-92221 Klaipėda, gitana.tolutiene@gmail.com

³ Klaipėdos universitetas, Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas, Pedagogikos katedra, S. Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda, reda.jacyne@gmail.com

Anotacija. Straipsnyje pristatomas socialinių pedagogų požiūris į socialinės pedagoginės pagalbos galimybes jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas. Nustatyta, kad pagalbos teikimas vaikui apima individualią pagalbą, grupinius užsiėmimus, siekiant pažinti vaiką ir jo artimą aplinką, pagalbos teikimo metu yra bendradarbiaujama su vaiko tėvais ir kitais švietimo pagalbos specialistais, padedant vaikams įveikti sunkumus ir vidinius išgyvenimus, kuriant palankias sąlygas ugdymosi procese.

Esminiai žodžiai: *socialinė pedagoginė pagalba, skyrybos, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikas.*

Įvadas

Jungtinės Tautos paskelbė dokumentą *Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 m.* (2015), kuriame pažymima, kad būtina siekti užtikrinti visų vaikų teisių apsaugą ir kad nė vienas vaikas neliktų nuošalyje: „darnus vystymasis prasideda nuo saugių, sveikų ir gerai išsilavinusių vaikų“; „saugi ir tvari visuomenė savo ruožtu yra būtina vaikams“. Šiems tikslams įgyvendinti savo pajėgas turi sutelkti visi ugdymo proceso dalyviai, padėdami tiek vaikui, tiek šeimai. Šeima yra svarbiausias veiksnys, kuris daro įtaką sklandžiam vaiko ugdymuisi bei visuomenės vystymuisi. Tėvams keliami lūkesčiai ir uždaviniai,

kurie yra reglamentuoti valstybės patvirtintais dokumentais. Esminė užduotis tėvams yra atlikti ugdymo funkciją, perteikti vaikui kultūrą, vertybes, elgesio normas, pirmines žinias, padėti ugdyti vaikui pažinimo bei bendravimo įgūdžius, užtikrinti vaiko gabumų atskleidimą ir galimybes juos įgyvendinti, ugdyti asmens lytinę tapatybę ir savimone („Valstybinė šeimos politikos koncepcija“, 2008). Lietuvos Respublikos įstatymai (Vaiko teisių konvencija, 1989; Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija, 2003; Valstybinės šeimos politikos koncepcija, 2008; Mokyklos socialinio pedagogo pavyzdinis pareigybės aprašas, 2016 ir kt.) reglamentuoja, kad kiekvienas vaikas turi teisę į visavertį gyvenimą, kad jam būtų suteikta užtikrinta apsauga ir visapusė globa. Šią saugią erdvę kuria šeima, abu tėvai, kurie užtikrina stabilias vystymosi ir augimo sąlygas, perduoda pamatines šeimos ir visuomenės vertybines bei moralines normas, rūpinasi fizine, psichine, emocine vaiko sveikata, tenkina prigimtinius vaiko poreikius. Šeimos stiprinimo įstatymo (2017) pagrindu parengta Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategija, kurios vienas iš uždavinių yra ugdyti šeimos narių gebėjimus spręsti psichologines ir socialines problemas, kadangi Lietuvoje vaikams itin dažnai tenka patirti tėvų skyrybas. Vien 2017 metais 59 proc. išsituokusių porų turėjo bendrų iki 18 metų amžiaus vaikų. Po ištuokos šeimose be vieno iš tėvų (dažniausiai be tėvo) liko gyventi 6,5 tūkst. vaikų (Lietuvos statistikos departamentas, 2018). Europos Sąjungos statistikos tarnybos duomenimis (2019), 2018 metais Lietuva buvo viena pirmaujančių valstybių pagal skyrybų skaičių Europoje. Didesniu skyrybų skaičiumi Lietuvą lenkė tik Latvija. Reikėtų atsižvelgti ir į tai, jog tai yra statistiniai duomenys, tačiau iš tiesų šis skaičius būtų didesnis, kadangi kitos nesuituokusios poros į šią statistiką nėra įtrauktos. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad yra ir sutuoktinių, kurie nėra oficialiai išsiskyrę, tačiau gyvena skyriumi. Danubina (2020) konstatuoja, kad skyrybos yra masinis reiškinys, ypač ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse, ir turi tendenciją augti, nepaisant to, ar santuokoje yra vaikų. Autorės moksliniai tyrimai rodo, kad 55 proc. apklaustų sutuoktinių priima sprendimą dėl skyrybų tik būdami tikri dėl vaikų gerovės ir ateities, o 70 proc. respondentų baiminasi, kad skyrybomis gali sugadinti savo vaikų gyvenimus. Mokytojams, socialiniams pedagogams ir kitiems švietimo pagalbos specialistams, dirbantiems su vaikais, patiriančiais tėvų išsiskyrimą ir skyrybas, svarbu atsižvelgti į įvairius veiksnius, kurie prisideda prie teigiamo vaikų prisitaikymo pasikeitus šeimos sudėčiai. Moksliniai tyrimai (Mahony & Fenton, 2021) rodo, kad tėvų skyrybas sunkiai išgyvena iki 75 proc. vaikų.

Vaiko emocinis, socialinis ir fizinis saugumas yra aktuali problema, tiesiogiai susijusi su švietimo paslaugų prieinamumu (Collyera et al., 2022). Aplinkos nesaugumas mokykloje, šeimoje ir gyvenamojoje aplinkoje gali neigiamai veikti tolesnius asmens siekius, sukelti nepasitikėjimo aplinkiniais jausmą, nuvilti dėl pažeisto socialinio teisingumo. Autorių teigimu, tai ypač aktualu jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams. Sukaupti moksliniai tyrimai rodo (Amato, 2014), kad vaikai, kurių tėvai išsiskyrę, palyginti su vaikais, kurių tėvai nėra išsiskyrę, turi daugiau elgesio, emocinių problemų, jų mokymosi pasiekimai prastesni, jie turi daugiau bendravimo su kitais problemų. Birnbaum

ir Saini (2013) išskyrė dažniausias jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų reakcijas į tėvų skyrybas: vaikai liūdi ir sielvartauja, bijo, kad bus palikti, jaučiasi vieniši ir apgauti, jaučia pyktį, kaltina tėvus ar vieną iš jų, jaučiasi nesaugiai, išgyvena lojalumo problemas, kaltina save ir pan.

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (2011) nurodyta, kad socialinės pedagoginės pagalbos paskirtis – padėti tėvams (globėjams, rūpintojams), kad būtų įgyvendinta vaiko ir mokinio teisė į mokslą, užtikrinti jo saugumą mokykloje: išsiaiškinti ir šalinti priežastis, dėl kurių vaikas ar mokinys negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti, sugrąžinti į mokyklą ją palikusius vaikus ir mokinius, kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais) padėti vaikui ir mokiniui pasirinkti mokyklą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis (Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo įsakymas dėl socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikui ir mokiniui tvarkos aprašo patvirtinimo, 2016).

Tėvų skyrybos yra stiprus stresinis išgyvenimas vaikui. Ilgalaikiai moksliniai tyrimai, kuriuos atliko ir analizavo Wauterickx et al. (2006), Berns (2009), D’Onofrio (2011), Ahrons (2007), Amato (2014), Bernardi & Radl (2014), Cho & Kanine (2016), Cohen & Weitzman (2016), Shannon (2016) ir Healey (2017), atskleidžia neigiamas skyrybų pasekmes vaikams – baimę, nerimą, priešišumą, depresiją, pyktį, agresiją, nerimastingumą ir kt. Tyrimai rodo, kad vaikai, patyrę tėvų skyrybas, dažniau turi elgesio problemų (Butvilas, 2008a; 2008b; Birnbaum & Saini, 2013), jiems yra būdinga menka savivertė (Kleinsorge & Covitz, 2012; Lukoševičiūtė, 2012; Maslauskaitė, Baublytė, 2012; Dervinytė-Bongarzoni, Gutauskienė, 2014; Strazdina, 2014; Mažeikienė, 2019), neretai jie būna maištaujantys ir agresyvūs (Viršilaitė, Bukšnytė-Marmienė, 2021). Kiti tyrėjai (Indrašienė, Suboč, 2009; Burvytė, 2012, 2015; Arlauskaitė, 2016; Chave, 2016; Barkauskienė, Zacharevičienė, 2019; Majoko, 2019; Kesylė, Šmitienė, 2020; Galdikaitė, 2021; Sahle-Work Zewde et al., 2021; Collyera et al., 2022) teigia, kad išsiskyrusių šeimų vaikams ypač svarbi yra pagalba ir specialistų tarpusavio bendradarbiavimas bei bendradarbiavimas su tėvais (Skučaitė, Karmazė, 2011; Nielse, 2011; Ljubetić, et al., 2018), individualus darbas su vaiku, efektyvi pagalba jam bendradarbiaujant su kitais specialistais (Baraldsnes, Vaškienė, 2013; Čiužas, Monkevičius, 2014; Klanienė, Šmitienė, 2014; Emmerova, 2015; Bankauskienė, Merfeldaitė, Šimaitis ir kt., 2018; Pedro-Carroll, 2020).

Socialinė pedagoginė pagalba gali būti vaiko, patyrusio tėvų skyrybas, ugdymo sėkmės sąlyga, nes apima visas tris ugdymo(si) dimensijas: kognityviają (pažintinę), efektyviają (emocinę) ir socialinę (elgesio) (Kolb et al., 2001). Kitaip tariant, ši pagalba turi savo privalumų: užtikrina vaiko fizinius bei psichinius gebėjimus bei teigiamai veikia socialinių, pažintinių ir estetinių kompetencijų ugdymą, padeda sumažinti socialinę įtampą, sukurti saugią aplinką, leidžia vaikui išsikalbėti. Taip yra išsiaiškinami vaiko vidiniai išgyvenimai, tuo metu reikalingos pagalbos poreikis. Analizuojant literatūrą pastebėta, kad socialinis pedagogas, norėdamas geriau pažinti vaiką ir įsigilinti į situaciją, taiko įvairius metodus, organizuoja susitikimus su šeima, pokalbius su tėvais, mokytojais ir

kitais specialistais (Burvytė, 2012). Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos (2013) vienu iš uždavinių, socialinis pedagogas stengiasi užtikrinti švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, teikti veiksmingą socialinę, pedagoginę pagalbą vaikui, patyrusiam ir išgyvenusiam tėvų skyrības, užtikrinti jo saugumą mokykloje ir kt.

Sahle-Work Zewde et al. (2021) atskleidžia esmines socialinių pedagogų veiklos, suteikiant pagalbą vaikams, sritis. Šios sritys apima vaiko poreikių įvertinimą, socialinės pedagoginės pagalbos konkrečiam vaikui plano sudarymą, individualių darbo su vaiku metodų taikymą, socialinio pedagoginio poveikio veiksmingumo analizę ir įvertinimą, darbą su vaikų grupėmis, ypatingą dėmesį skiriant saugios aplinkos kūrimui bei bendravimui su tėvais ir kitomis institucijomis.

„Ugdyti, vadinas, parengti vaiką gyventi nuolat kintančiame pasaulyje, perduoti žmonių sukauptas žinias, patirtį, kultūros ir istorijos lobyną, vertybių ir moralės normas. Ugdamas yra svarbus kiekvienas veiksnys: ugdomoji aplinka, visuomenės požiūris, tarpusavio santykiai, tėvų ir vaikų, mokytojų ir mokinių bendravimas ir bendradarbiavimas“ (Indrašienė, Suboč, 2009, p. 23). Socialinė pedagoginė pagalba vaikams, patyrusiems tėvų skyrības, ugdo gyvenimo įgūdžius, sprendžia mokyklos lankomumo problemas, padeda vaikui įveikti sunkumus, susijusius su adaptacija, mokymusi, vidiniais išgyvenimais, nustato psichologines problemas, kurias palankios sąlygos ugdomosi procese. Tai yra kryptinga socialinė (kompleksinė) pagalba vaikui. Siekdamas užtikrinti kokybišką ir visapusišką socialinės pedagoginės pagalbos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams mokykloje teikimą, mokykla, kaip pagrindinė socializacijos institucija, privalo nedelsdama reaguoti į nūdienos iššūkius, besikeičiančius visuomenės poreikius. Sudėtingos vaikų socialinės, pedagoginės, psichologinės problemos verčia nuolat ieškoti veiksmingų visapusiškos socialinės, pedagoginės, psichologinės pagalbos vaikui mokykloje organizavimo formų, būdų ir metodų (Baraldsnės, Vaškienė, 2013, p. 199–200).

Kesylė ir Šmitienė (2020) išskiria 4 socialinės pedagoginės pagalbos teikimo formas (žr. 1 paveikslą).

Kesylės ir Šmitienės (2020) atlikto tyrimo metu nustatyta, kad socialinių pedagoginių paslaugų teikimo forma yra individualus darbas su vaiku. Socialiniai pedagogai pažymėjo, kad socialinė pedagoginė pagalba teikiama kompleksiskai – bendradarbiaujant įvairiems specialistams. Autorių atliktas tyrimas parodė, jog bendrojo ugdymo mokyklose pagrindiniai socialinės pedagoginės pagalbos teikėjai yra pedagogai, klasės vadovai bei švietimo pagalbos specialistai (psichologai, socialiniai pedagogai, logopedai ir kt.).

1 paveikslas

Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo formos (sudaryta pagal Kesylę ir Šmitienę, 2020, 68)

Straipsnio autorės, atlikusios sisteminę literatūros apžvalgą, pastebėjo, kad socialiniai pedagogai labiau vertina individualius pokalbius, kurių metu vaikas išklausomas, su juo kalbamas atskiru jam priimtinu laiku ir būdu. Ypač pokalbiai reikalingi vaikams, kurių šeimose konfliktuojama ar vienas iš tėvų gyvena su nesantuokiniu partneriu. Butvilo (2008a) atliktas tyrimas su pradinių klasių vaikais, patyrusiais tėvų skyrybas, atskleidė pedagoginės korekcijos būdus, kurie padeda nepaisant visų sunkumų išmokti patirti gyvenimo pilnatvę, išgyventi džiaugsmus ir netektis bei neprarasti vilties ir pasitikėjimo.

Socialiniai pedagogai mokykloje tampa tokiais specialistais, kurie gali išklaudyti vaiką, jo problemas, o vaikas gali jais pasitikėti (Emmerova, 2015). Socialinio pedagogo pagalbos teikimas dažniausiai prasideda individualia pagalba vaikui bendradarbiaujant su jį ugdančiais mokytojais (Barkauskienė, Zacharevičienė, 2019). Vis dėlto neįveikus vaiko problemos individualiai, organizuojamas komandinis pagalbos teikimas, iškeliant tikslą ir numatant veiklos kryptis. Viršilaitės ir Bukšnytės-Marmienės (2021) atlikto tyrimo išvados rodo, jog vaikams, išgyvenantiems tėvų skyrybas, turi būti organizuojama profesionali ne tik pedagoginė, socialinė, bet ir psichologinė pagalba bandant sušvelninti tėvų skyrybų žalą. Taip pat reikalinga visuomenės edukacija, atkreipiant dėmesį į tas skyrybų aplinkybes, kurios yra žalingiausios vaiko savijautai ir tolimesniam psichosocialiniam funkcionavimui. Teigiama, kad socialinio pedagogo bendradarbiavimas su tėvais yra labai svarbus, kadangi bendradarbiaujant su tėvais galima sužinoti daug svarbios informacijos apie jų vaiką (Collyera et al., 2022). Niekas kitas negali tiek daug papasakoti apie vaiką, kiek vaiko tėvai. Tokiu būdu yra siekiama tarpusavio dialogo, susikalbėjimo, sutarimo ir susitarimo (Buber, 2001; Gutauskas, 2010). Bendradarbiavimas su vaiko šeima (Barkauskienė, Zacharevičienė, 2019) yra viena svarbiausių socialinio pedagogo

darbo su tėvais kryptį. Su šeimomis dirbančios institucijos ir įstaigos, skatinančios bendradarbiavimą, pažymi įgalinimo požiūrį, bendrą problemų sprendimą. Įgalinimo pedagogiką apibūdina dialogas ir bendradarbiavimas tarp vaiko ir jį ugdančių asmenų, įtraukimas priimant sprendimus, suteikiant pasirinkimo galimybes.

Kadangi skyrybos Lietuvoje yra dažnas reiškinys, o vaikų socialinės, pedagoginės problemos neretai yra susijusios su šeima, todėl yra aktualu tyrinėti socialinę pedagoginę pagalbą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas. Mokslinės literatūros šaltinių analizė atskleidžia, kad nepaisant atliktų tyrimų gausos apie vaikus, patyrusius tėvų skyrybas, patirtų skyrybų pasekmes, išgyvenimus bei pagalbą, reikia analizuoti socialinės pedagoginės pagalbos teikimo galimybes bei jų poveikį jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas. Tyrimo objektu pasirinktas Klaipėdos miesto bendrojo ugdymo mokyklų socialinių pedagogų požiūris apie socialinės pedagoginės pagalbos galimybes jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas.

Mokslinė problema – kokios, socialinių pedagogų požiūriu, yra socialinės pedagoginės pagalbos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, galimybės. Šio tyrimo tikslas – pristatyti socialinių pedagogų požiūrį į socialinės pedagoginės pagalbos galimybes jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas.

Tyrimo metodologija

Siekiant išsiaiškinti socialinių pedagogų požiūrį apie esmines socialinės pedagoginės pagalbos galimybes jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, buvo pasirinkta kokybinio tyrimo metodologija (Creswell, 2014; Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017). Kokybiniai tyrimai padeda suprasti ir interpretuoti socialinį pasaulį, o žmonių elgesys suvokiamas kaip dinamiškas, situacinis, padedantis tirti atvejus, nesiekiant reprezentatyvumo. Tyrimui pagrįsti remtasi interpretacine paradigma (Cohen et al., 2007) ir konstruktyvistine prieiga (Berger & Luckmann, 1999). Jos pritaikytos siekiant pateikti interpretacinį, visuminį analizuojamos situacijos vaizdą, joje dalyvavusių asmenų išgyventą patirtį ir iš situacijų analizės kylantį paaiškinimą. Pasirinktas pusiau struktūrizuoto interviu metodas. Tyrimas įgalina atsakyti į klausimą, kokios yra socialinės pedagoginės pagalbos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, galimybės. Planuojant tyrimo klausimus, buvo išskirtos 3 temos, kurios atliepė: 1) skyrybų poveikį vaikams, jų patiriamus išgyvenimus; 2) socialinę pedagoginę pagalbą, bendradarbiavimą su specialistais ir tėvais, teikiant pagalbą; 3) socialinės pedagoginės pagalbos galimybes, pagalbos teikimo kokybę bei pagalbos teikimo gerinimą.

Kalbant apie straipsnyje analizuojamą socialinės pedagoginės pagalbos teikimo situaciją, labai svarbi yra dialogo filosofija. Paprastai dialogą laikome geriausia susikalbėjimo ir konfliktų sprendimo forma kuriant santykius. Kai siekiame dialogo, dažniausiai mums

aišku, kad siekiame susikalbėjimo, sutarimo ir susitarimo (Buber, 2001; Gutauskas, 2010). Dialogo filosofija buvo labai svarbi analizuojant socialines pedagogines galimybes jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas. Tyrimas vykdytas 2022 m. sausio–kovo mėn. Taikyta tikslinė, kriterinė tyrimo dalyvių atranka. Pagrindinis kriterijus buvo socialiniai pedagogai, turintys patirties dirbant su jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikais, patyrusiais tėvų skyrybas. Kvietimas dalyvauti tyrime išsiųstas visoms Klaipėdos miesto bendrojo ugdymo įstaigoms.

Tyrimo dalyviai. Tyrime sutiko dalyvauti 10 Klaipėdos miesto socialinių pedagogų. Tyrimo dalyvių demografinė charakteristika: visos tyrimo dalyvės buvo moterys, kurių amžiaus vidurkis – 51 metai, vidutiniška mokytojų pedagoginio darbo patirtis – 28 metai. Iš jų keturios socialinės pedagogės, dvi vyr. socialinės pedagogės ir keturios socialinės pedagogės metodininkės.

Duomenų rinkimas ir analizė. Tyrimo dalyviams buvo išsiųsta tyrimo sutikimo forma, kurioje nurodyta visa tyrimo organizavimo informacija: tyrimo tikslas, procesas, konfidencialumo užtikrinimas, tyrimo trukmė ir kt. Gavus pasirašytus sutikimus, su kiekvienu tyrimo dalyviu buvo suderintas tyrimo laikas. Interviu vyko tiesiogiai bendraujant tyrimo dalyviui su tyrėju universiteto auditorijoje. Interviu truko nuo 40 iki 50 min. Pusiaus struktūruoto interviu metu aiškiai buvo formuojami klausimai, laikomasi klausimų eiliškumo, informantams paaiškinta, kad gauti duomenys konfidencialūs ir kad jų asmens duomenys nebus nurodomi, kadangi informantai bus koduojami. Kokybinio tyrimo validumas – tai išvadų pagrindumas, remiantis visu tyrimu, o ne tik instrumentu ir tyrimo imtimi. Kokybiniame tyrime instrumentu laikomas pats tyrėjas. Tyrimo patikimumas – kitas tyrimo kokybės požymis, glaudžiai susijęs su validumu. Jeigu tyrimas nepatikimas, pagrįstos išvados neįmanomos. Išlaikytas konfidencialumas, tyrimo dalyvių asmens duomenys nuasmeninti ir tyrimo medžiaga prieinama tik tyrėjams (Bitinas ir kt., 2008).

„Kokybinių duomenų analizė yra pagrįsta indukcinė logika. Tai reiškia, kad naujų žinių pagrindas yra empiriniai duomenys, o ne iš anksto suformuotos teorinės koncepcijos. Analizuodamas kokybinius duomenis tyrėjas iš viso jų masyvo išrenka svarbiausias kategorijas, modelius ar sąsajas. Tyrėjas siekia aprašyti tekstinius duomenis taip, kad būtų išlaikytas jų autentiškumas, interviu dalyvių žodžiai, prasmės ir atspindėta tyrimo dalyvio pozicija“ (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 315–316). Kokybinė turinio analizė palengvina konteksto prasmės tekste suvokimą per iškylančias temas, o kodavimo procedūrų (kategorijų/subkategorijų) kartojimas produkuoja atskiras temas. Kokybinėje turinio analizėje konceptai iškyla iš atsakymų į tiriamųjų interpretacijas ir vertinimus (Bitinas ir kt., 2008).

Tyrimo duomenys apdoroti taikant kokybinę turinio analizę. Kiekvienas transkribuotas tekstas buvo skaitomas visų tyrėjų. Tekstas skaitomas, norint susidaryti bendrą vaizdą, išskiriami esminiai sakiniai ar jų dalys, susiję su analizuojama tema. Tekstas skirstomas į prasminius vienetus, kuriuos atspindi frazės, sakiniai, pagrindiniai žodžiai,

tiesiogiai susiję su tiriamu fenomenu, prasminiai vienetai grupuojami, siekiant juos sujungti į visuminę struktūrą, o peržiūrint struktūrą, tikrinama, ar visi transformuoti prasminiai vienetai apimti, ar bendresnės esmės apima sudėtinius prasminius vienetus. Kilus klausimams, buvo dar kartą tikslinamasi su tyrimo dalyviais. Parengus tyrimo ataskaitą, informantams buvo pasiūlyta susipažinti su ja. Pastabų informantai nepateikė. Pateikiant tyrimo radinius, pasisakymai buvo pateikiami koduojant, pvz., SP1, SP2 ir t. t. Pateikiant SP pasisakymus, kalba netaisyta. Tyrimo duomenys susisteminti. Tyrimas buvo atliekamas laikantis tyrimų etikos principų: geranoriškumo, pagarbos asmens orumui, teisės gauti tikslią informaciją, teisingumo (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016; Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017).

Tyrimo radiniai

Ugdymo institucijose esamas socialines pedagogines problemas turėtų kompleksiskai spręsti socialinis pedagogas, nes jis geriausiai geba turimas žinias, gebėjimus ir kompetencijas kompleksiskai pritaikyti sprendžiant vaikų ugdymosi problemas, jau pačiame pirminiame etape – įvardijant problemą (Burvytė, 2015). SP interviu duomenys, atliepiantys tyrimo temą apie skyrybų poveikį vaikams, pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Tėvų skyrybų poveikis vaikams

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Tėvų skyrybų poveikis vaikams	Negatyvus poveikis	„Paveikia labai neigiamai, todėl, kad dažniausiai nebūna skyrybos taikios <...>“ (SP1); „<...> tėvų skyrybos neigiamai paliečia vaikus <...>“ (SP3); „<...> tai sukrečiantis įvykis vaiko gyvenime, turintis neigiamų pasekmių <...>“ (SP5); „Tai stipriai traumuojantis įvykis <...>“ (SP6); „Visada negatyviai <...>“ (SP7); „Neigiamai, tai skaudus įvykis <...>“ (SP9); „Vaikams didelė trauma <...>“ (SP10);
	Elgesio problemos	„<...> neigiamas elgesys <...>“ (SP2); „Elgiasi netinkamai, net įžūliai <...>“ (SP4); „<...> atsiranda elgesio problemos <...>“ (SP8);
	Elgesio problemos	„<...> neigiamas elgesys <...>“ (SP2); „Elgiasi netinkamai, net įžūliai <...>“ (SP4); „<...> atsiranda elgesio problemos <...>“ (SP8);
	Suprastėję mokymosi rezultatai	„<...> prastėja mokymosi rezultatai <...>“ (SP1); „<...> neretai neigiamai atsiliepia ir mokymosi rezultatams <...>“ (SP4);

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Tėvų skyrybų poveikis vaikams	Elgesio problemos	„<...> neigiamas elgesys <...>“ (SP2); „Elgiasi netinkamai, net įžūliai <...>“ (SP4); „<...> atsiranda elgesio problemos <...>“ (SP8);
	Elgesio problemos	„<...> neigiamas elgesys <...>“ (SP2); „Elgiasi netinkamai, net įžūliai <...>“ (SP4); „<...> atsiranda elgesio problemos <...>“ (SP8);
	Suprastėję mokymosi rezultatai	„<...> prastėja mokymosi rezultatai <...>“ (SP1); „<...> neretai neigiamai atsiliepia ir mokymosi rezultatams <...>“ (SP4);
	Suprastėjęs mokyklos lankomumas	„<...> mokyklos nelankymas <...>“ (SP1);
	Suprastėję santykiai su bendraamžiais	„<...> praranda draugystę su bendraamžiais <...>“ (SP7);
	Suicidinės mintys	„<...> kai kurie mąsto net apie savižudybę <...>“ (SP2); „<...> gali save žaloti <...>“ (SP10);
	Mitybos sutrikimai	„Labai jautriam vaikui gali atsirasti mitybos sutrikimų <...>“ (SP6).

Išanalizavus duomenis (1 lentelė), buvo išskirtos 7 subkategorijos: SP1, SP3, SP5, SP6, SP7, SP9, SP10 nuomone, tėvų skyrybos negatyviai paveikia vaikus; SP2, SP4, SP8 teigimu, atsiranda elgesio problemų; SP1 ir SP4 nuomone, suprastėja mokymosi rezultatai; SP2 ir SP4 pažymi, kad kyla net suicidalinių minčių; SP7 teigė, jog vaikams, kurie patyrė tėvų skyrybas, gali suprastėti mokyklos lankomumas bei santykiai su bendraamžiais; SP6 nuomone, vaikui po tėvų skyrybų gali kilti ir mitybos sutrikimų. Tėvų skyrybos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus paveikia neigiamai ne tik emociškai, bet ir fiziškai, sukelia elgesio problemų, neigiamai paveikia mokymosi rezultatus, daro įtaką mokyklos lankomumui, vaikų psichologiniam prisitaikymui, jų savivertei (Maslauskaitė, Baublytė, 2012).

Dažniausiai jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai į tėvų skyrybas reaguoja liūdesiu, vienišumu, nesaugumu, kaltės jausmu, pykčiu ir pan. (Birnbbaum et al, 2013). SP interviu duomenys apie vaikų patiriamus jausmus po tėvų skyrybų pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė

Vaiko išgyvenimai po tėvų skyrybų

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Vaiko išgyvenimai po tėvų skyrybų	Kaltė	„Vaikai dažniausiai kaltina save <...>“ (SP1); „Jaučia kaltės jausmą <...>“ (SP5); „<...> jaučia kaltę <...>“ (SP6); „<...> kaltę <...>“ (SP7); „<...> apima kaltės jausmas <...>“ (SP8); „<...> kaltės jausmas <...>“ (P9); „<...> kaltę <...>“ (SP10);
	Liūdesys	„Vaikas tampa liūdnas <...>“ (SP1); „<...> vaikas būna liūdnas <...>“ (SP5);
	Pyktis	„<...> pyktį tėvams arba kažkuriam vienam iš jų <...>“ (SP4); „<...> liūdesį <...>“ (SP5); „<...> liūdesį <...>“ (SP7); „Liūdesys <...>“ (SP9);
	Apatija	„<...> tampa apatiškas tam, kuo parastai domėjosi ar kam buvo gabus <...>“ (SP1); „<...> tampa apatiškas <...>“ (SP2); „<...> gali darytis apatiškas <...>“ (SP4);
	Agresija	„<...> agresijos protrūkiai <...>“ (SP1); „<...> tampa agresyvūs <...>“ (SP2); „<...> gali tapti impulsyviai agresyvūs <...>“ (SP4);
	Jautrumas	„<...> tampa jautrūs <...>“ (SP2);
	Vienišumas	„Vaikas gali pajusti vienišumo jausmą <...>“ (SP3);
	Nusivylimas	„<...> nusivylimą <...>“ (SP4);
	Baimė	„<...> baimę <...>“ (SP8); „<...> baimę <...>“ (SP10);
	Nerimas	„<...> nerimą <...>“ (SP2); „<...> apima nerimas <...>“ (SP3).

Tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį į tai, kad vaikų dažniausiai išgyvenami jausmai po tėvų skyrybų yra kaltės jausmas, liūdesys, pyktis, apatija, agresija, jautrumas, vienišumo jausmas, nusivylimas, baimė, nerimas. SP1, SP5, SP6, SP7, SP8, SP9 ir SP10 nuomone, vaikai, patyrę tėvų skyrybas, išgyvena kaltės ir liūdesio jausmus; SP4, SP5, SP7, SP9 teigė, kad vaikai išgyvena pykčio, nusivylimo jausmus; SP1, SP2, SP4 pažymėjo, kad vaikai po tėvų skyrybų išgyvena apatijos ir agresijos jausmus; SP2 – vaikai tampa jautrūs; SP3 nuomone, vaikai jaučiasi vieniši; SP2, SP3, SP8, SP10 pažymi, kad vaikų išgyvenami jausmai yra baimė ir nerimas (2 lentelė).

Analizuojant socialinių pedagogų teikiamą socialinę pedagoginę pagalbą išsiskyrusių tėvų vaikams ir susistemintus tyrimo duomenis, išskirtos socialinės pedagoginės pagalbos teikimo formos (3 lentelė):

3 lentelė

Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo formos

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo formos	Individualus darbas su vaiku	„Dirba su asmeniu (individualus darbas) <...>“ (SP1); „Individualios konsultacijos su mokiniu <...>“ (SP4); „Individualus darbas su vaiku <...>“ (SP6); „Vaiko stebėjimas, pokalbis, konsultacija. <...>“ (SP7); „<...> individualios konsultacijos <...>“ (SP9);
	Bendradarbiavimas su kitais specialistais	„Bendradarbiauja su klasių auklėtojais, kitais pedagogais, specialistais, įstaigos administracija sprendžiant vaikų socialines-pedagogines problemas, ieškant efektyvių pagalbos būdų <...>“ (SP2); „<...> bendradarbiavimas su pedagogais ir kitais švietimo įstaigoje dirbančiais specialistais <...>“ (SP5);
	Bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis	„Palaiko ryšius su įvairiomis valstybinėmis įstaigomis ir nevyriausybiniomis organizacijomis, teikiančiomis socialinę, psichologinę, teisinę pagalbą <...>“ (SP3); „<...> bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis, kurios susijusios su reikiama pagalba ar problemomis <...>“ (SP8);
	Bendradarbiavimas su tėvais	„Kartu su tėvais ar teisėtais vaiko atstovais padeda ugdyti vaiką <...>“ (SP1); „<...> konsultacijos su tėvais <...> grupinis darbas su tėvais <...>“ (SP2); „Bendradarbiavimas su visais šeimos nariais <...>“ (SP5); „<...> darbas vyksta ir su vaiko tėvais <...>“ (SP10).

Norint užtikrinti efektyvią socialinę pedagoginę pagalbą, svarbus tampa komandinis specialistų (mokytojų, švietimo pagalbos specialistų, vadovų, tėvų) darbas bei bendradarbiavimas, taikant socialinės pedagoginės pagalbos teikimo formas, dalijimasis savo patirtimi (Kesylė, Šmitienė, 2020). Tyrimo dalyviai išskyrė, jų nuomone, tinkamiausias socialinės pedagoginės pagalbos formas: individualų darbą su vaiku (SP1; SP4; SP6; SP7; SP9); bendradarbiavimą su kitais specialistais (SP2; SP5); bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis (SP3; SP8); bendradarbiavimą su tėvais (SP1; SP2; SP5; SP10).

Informantų nuomonė apie socialinės pedagoginės pagalbos galimybes, pagalbos teikimo kokybę bei gerinimą atsiskleidė įvardijant šias socialinės pedagoginės pagalbos vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, galimybes (4 lentelė).

4 lentelė

Socialinės pedagoginės pagalbos galimybės

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinės pedagoginės pagalbos galimybės	Individualus vaikų konsultavimas	„<...> konsultacijos <...>“ (SP1); „<...> vaiko konsultavimas <...>“ (SP2); „<...> individualios konsultacijos <...>“ (SP6); „Individualūs užsiėmimai su vaiku, konsultacijos <...>“ (SP9); „<...> individualus mokinio konsultavimas <...>“ (SP10);
	Būreliai	„<...> būreliai, kuriuose ne tik linksma, bet taip pat yra ir kitų vaikų, kurie turi išsiskyrusius tėvelius <...>“ (SP3);
	Grupiniai užsiėmimai	„<...> bendros veiklos vaikams <...>“ (SP5); „<...> grupiniai užsiėmimai <...>“ (SP7); „<...> grupiniai užsiėmimai su žaidybiniais elementais <...>“ (SP4);
	Bendradarbiavimas su kitais specialistais	„Kartais reikia informuoti kitus specialistus apie esamą situaciją šeimoje, kad socialiniai darbuotojai ar atvejo vadybininkas pasiteirautų apie reikalingą pagalbą namuose <...>“ (SP10); „<...> padėti vaikui galėtų ir psichologas <...>“ (SP5); „<...> psichologo pagalba <...>“ (SP7); „<...> įtraukti į pagalbos teikimą psichologą <...>“ (SP8);
	Saugios aplinkos kūrimas	„<...> svarbu sukurti vaikui saugią aplinką <...>“ (SP9).

Remiantis SP nuomone (4 lentelė), socialinės pedagoginės pagalbos vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, galimybės yra šios: individualus vaikų konsultavimas (SP1; SP2; SP6; SP9; SP10), būreliai (SP3), grupiniai užsiėmimai (SP4; SP5; SP7), bendradarbiavimas su kitais specialistais (SP5; SP7; SP8; SP10), saugios aplinkos kūrimas (SP9). Pagalbos kiekvienam vaikui suteikimas daugiausia priklauso nuo to, kiek mokyklos bendruomenė yra orientuota į asmenis, kiek joje pripažįstamas kokybiškas visų dalyvių bendradarbiavimas ugdymo procese, individuali veikla su vaikais, saugios aplinkos vaikams kūrimas (Ljubetić et al., 2018).

Informantai akcentavo teikiamos socialinės pedagoginės pagalbos vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, kokybę (5 lentelė).

5 lentelė

Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo kokybė

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo kokybė	Specialisto kompetencija	„Mano nuomone, su specialisto kompetencija <...>“ (SP2); „Mano manymu, su specialisto patirtimi, žiniomis <...>“ (SP4); „<...> su kompetencija ir patirtimi <...>“ (SP7);
	Vaiko pasitikėjimas specialistu	„<...> svarbiausia, mano nuomone, kai vaikai nebijo ateiti pas socialinį pedagogą, pasitiki juo, išsipasakoja savo sunkumus ir, žinoma, noriai bendradarbiauja <...>“ (SP1); „<...> svarbu, kad vaikas pasitikėtų socialiniu pedagogu ir noriai išsipasakotų jam <...>“ (SP9);
	Bendradarbiavimas su kitomis institucijomis	„<...> kaip pavyksta bendradarbiauti su įvairiomis institucijomis <...>“ (SP6);
	Bendradarbiavimas su tėvais	„<...> nuo šeimos narių noro ir įsitraukimo <...>“ (SP3); „<...> dabar labai daug dalykų reikia spręsti su tėvais, bendrauti su jais <...>“ (SP10).

Mokslinės teorinės analizės (Čiužas, Monkevičius, 2014; Klanienė, Šmitienė, 2014; Emmerova, 2015; Bankauskienė, Merfeldaitė, Šimaitis ir kt., 2018; Pedro-Carroll, 2020) įžvalgos atskleidė, kad socialinės pedagoginės pagalbos teikimo kokybei labiausiai daro įtaką specialisto kompetencija, jo gebėjimas užmegzti kontaktą su vaiku, bendradarbiavimas su tėvais ir kitomis institucijomis. Šio tyrimo dalyviai taip pat įvardijo socialinės pedagoginės pagalbos teikimo kokybės aspektus: specialisto kompetenciją (SP2; SP4; SP7), vaiko pasitikėjimą specialistu (SP1, SP9), bendradarbiavimą su kitomis institucijomis (SP6), bendradarbiavimą su tėvais (SP3, SP10).

Tyrimo dalyvavę SP pateikė rekomendacijas socialinės pedagoginės pagalbos vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, gerinimui:

- bendradarbiauti su vaiko šeima („<...> aktyviai bendradarbiauti su šeima, jos nariais ir vaikui svarbiais žmonėmis <...>“ (SP1); „<...> nuolatos bendradarbiauti su vaiko tėvais <...>“ (SP3); „<...> aktyviai įtraukti į pagalbos procesą tėvus <...>“ (SP5));
- kurti pozityvų santykį su vaiku („<...> kurti tvirtą santykį su pačiu vaiku, kuriame svarbiausia draugystė ir pasitikėjimas <...>“ (SP2); „<...> su vaiku sukurti saugius, apibūsiu pasitikėjimu grįstus santykius <...>“ (SP4); „<...>kalbėtis su vaiku, kad kartais taip tėvams nutinka ir kad vaikai nėra dėl to kalti <...>“ (SP6));
- stebėti vaiką ir jo būseną („<...> nedelsiant reaguoti pastebėjus vaiko pokyčius elgesyje, moksle <...>“ (SP7));

- šviesti tėvus („<...> pirmiausia reikėtų pradėti nuo pačių tėvų švietimo <...>“ (SP9));
- užtikrinti švietimo pagalbos specialistų etatų skaičių („Pirmiausia, mokykloje turėtų būti užtikrinti švietimo pagalbos mokiniui specialistų etatai, reikalingi pagal mokinių skaičių <...>“ (SP10)).

Teikiamos socialinės pedagoginės pagalbos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, gerinimui tyrimo dalyviai rekomendavo aktyviau ir nuolatos bendradarbiauti su vaiko šeima, įtraukti į pagalbos procesą tėvus, juos šviesti, taip pat siekti pozityvių, abipusiu pasitikėjimu grįstų ir užtikrinančių vaiko saugumą santykių ir kt.

Diskusija

Santuokos nutraukimas neišvengiamai sukelia šeimos gyvenimo pokyčius ir stresą, kuris savo stiprumu tenusileidžia artimo žmogaus netekčiai (Dervinytė-Bongarzoni, Gutauskienė, 2014). Įvyksta esminiai pokyčiai vaiko gyvenime, jis išgyvena didžiulį stresą, todėl vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, socialinė pedagoginė pagalba yra aktuali. Berger ir Gravillon (2010) akcentuoja, kad niekuomet nebūna sėkmingų skyrybų. Išsiskyrimas visuomet turi skaudžių pasekmių. Vaikai, patyrę tėvų skyrybas, išgyvena nesaugumo ir nerimo jausmą, fantazuoja, kad tėvai susitaikys, padidėja jų agresyvumas, atsiranda pyktis, jie tampa konfliktiški, sumažėja savigarba, suprastėja mokymosi rezultatai (Sondaitė, 2019). Šio tyrimo radiniai sutampa su kitų tyrėjų (Sondaitė, 2019; Healey, 2017; Wauterickx et al., 2006) gautomis išvadomis, kad skyrybos yra aktuali problema, kuri negatyviai paveikia jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikus, kuriems reikalinga socialinė pedagoginė pagalba mokykloje. Atlikto kokybinio tyrimo duomenys atskleidžia socialinių pedagogų požiūrį, kad vaikai, patyrę tėvų skyrybas, turi elgesio problemų, gali suprastėti jų mokymosi rezultatai, jie gali turėti suicidinių minčių, tapti apatiški, agresyvūs, jausti kaltę, liūdesį, nerimą ir kitokius negatyvius jausmus.

Bastais ir kt. (2016) pažymi, kad, tėvams išsiskyrus, dauguma vaikų turi psichologinių sunkumų, nors dalis vaikų prisitaiko per palyginti trumpą laiką ir be sąlygiškai didelių problemų. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai liūdi ir sielvartauja, bijo, kad bus palikti, nori, kad šeima susijungtų, jaučiasi vieniši ir apgauti, jaučia pyktį, kaltina tėvus ar vieną iš jų, nerimauja, jaučia kaltę, jaučiasi nesaugiai, žemai save vertina. Šios reakcijos siejamos ne tik su pačiu skyrybų faktu, bet ir pasikeitimais socialinėje aplinkoje: mokykloje, santykiuose su draugais, giminėmis, šeimos gyvenime (Viršilaitė ir kt., 2021). Atlikto tyrimo radiniai atskleidžia, kad vaikas, patyręs tėvų skyrybas, išgyvena kančios, ilgesio, neigimo, kaltės, baimės, gėdos, pykčio jausmus, gali tapti sutrikęs ir liūdnas.

Tyrėjų atlikto pusiau struktūruoto interviu duomenų analizė išryškino, kad dažniausiai teikiamos socialinių pedagoginių paslaugų teikimo formos vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, yra individualus darbas su vaiku, bendradarbiavimas su vaiko tėvais, kitais

švietimo pagalbos specialistais. Tyrimo duomenys atliepia mokslininkų (Lukoševičiūtė, 2012; Čiužas, Monkevičius, 2014; Barkauskienė, Zacharevičienė, 2019; Kesylė, Šmitienė, 2020) atliktus tyrimų rezultatus apie specialistų komandos svarbą, spendžiant vaikų socialines, psichologines, edukacines problemas, organizuojant socialinę pedagoginę pagalbą ir kt. Autorių atliktas tyrimas atskleidė socialinės pedagoginės pagalbos vaikui, patyrusiam tėvų skyrybas, ugdymo sėkmės prielaidas, kurios apima vaiko patiriamų išgyvenimų bei elgesio pokyčių pažinimą, pozityvių santykių su vaiku kūrimą, socialinių pedagogų bendradarbiavimo aspektus bei socialinės pedagoginės (kompleksinės) pagalbos teikimo galimybių gerinimą mokyklose.

Tyrimo apribojimai ir tyrimo tęstinumo galimybės. Kokybinių tyrimų ribotumas sietinas su kokybiniuose tyrimuose neišvengiamu subjektyvumu. Nors planuojant ir atliekant šį tyrimą buvo laikomasi tokio pobūdžio tyrimams keliamų reikalavimų, tyrimo radinių generalizavimą ir jų pritaikymo galimybes apriboja iš dalies mažas tyrimo dalyvių skaičius. Būtent kokybinių tyrimų duomenys yra unikalūs ir būdingi tik tyrimuose dalyvaujantiems asmenims. Nekorektiška būtų šio tyrimo išvadas taikyti visiems Klaipėdos miesto bendrojo ugdymo įstaigose dirbantiems socialiniams pedagogams, tačiau tikėtina, kad ši tyrimo dalyvių išsakyta nuomonė leidžia teigti, kad socialinės pedagoginės pagalbos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, galimybių tyrimai yra aktualūs ir reikalaujantys tęstinumo, siekiant išsiaiškinti kitų švietimo pagalbos specialistų, tėvų nuomones, vis didesnę dėmesį skiriant vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas.

Išvados

Socialinių pedagogų požiūriu, jų teikiama kryptinga socialinė pedagoginė pagalba jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, padeda įveikti sunkumus, vidinius išgyvenimus, kuria palankias sąlygas ugdymosi procese. Pagalbos teikimas dažniausiai prasideda individualia pagalba vaikui, siekiant pažinti vaiką ir jo artimą aplinką. Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo metu yra bendradarbiaujama su vaiko tėvais ir kitais švietimo pagalbos specialistais. Kokybinio tyrimo duomenų analizė išryškino esminius radinius, remiantis socialinių pedagogų požiūriu:

- socialinės pedagoginės pagalbos teikimo kokybės aspektai: specialisto kompetencija, vaiko pasitikėjimas specialistu, bendradarbiavimas su kitomis institucijomis ir tėvais;
- socialinės pedagoginės pagalbos vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, galimybės: individualus vaikų konsultavimas, būreliai, organizuojami grupiniai užsiėmimai, vaikų stebėjimas, bendradarbiavimas su kitais specialistais, saugios aplinkos sukūrimas.

Socialiniai pedagogai, siekdami kokybiškesnės socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas, siūlo skirti daugiau dėmesio šiems dalykams: kuriant pozityvius santykius su vaiku, bendradarbiauti su vaiko šeima, stebėti vaikų psichologinę būseną, šviesti tėvus, siekti pakankamo specialistų etatų skaičiaus ugdymo įstaigoje užtikrinimo.

Padėka

Dėkojame Klaipėdos miesto bendrojo ugdymo mokyklų socialiniams pedagogams, kurie įsitraukė į tyrimą, jame dalyvavo ir skyrė savo brangų laiką atliekant šį tyrėjams svarbų tyrimą.

Literatūra

- Ahrons, C. R. (2007). Family ties after divorce: long-term implications for children. *family process*. *Family Process*, 46(1), 53–65. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2006.00191.x>
- Amato, P. R. (2014). The consequences of divorce for adults and children: an update. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 23(1), 5–24. <https://doi.org/10.5559/di.23.1.01>
- Arlauskaitė, Ž. (2016). Mokymosi motyvacijos trūkumas ar vidinė drama. *Ugdymo psichologija*, 27, 86–96.
- Bankauskienė, I., Merfeldaitė, O., Šimaitis, A. ir kt. (2018). *Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programa mokinių tėvams: metodinės rekomendacijos, mokyklos ir globos įstaigų vadovams, pedagogams specialistams*. „Vitae litera“ leidykla.
- Baraldsnes, D., Vaškienė, A. (2013). Socialinio pedagogo iššūkiai organizuojant ir teikiant socialinę-pedagoginę pagalbą mokiniams mokykloje. *Tiltai*, 62(1), 199–211.
- Barkauskienė, R., Zacharevičienė, A. (2019). *Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocijų sunkumų bei sutrikimų. Metodinė priemonė socialiniams pedagogams*. Nacionalinė švietimo agentūra. <https://sctelsiai.lt/ppt/darbassuvaikais.pdf>
- Bastais, K., & Mortelmans, D. (2016). Parenting as mediator between post-divorce family structure and children's well-being. *Journal of Child and Family Studies*, 25(7), 2178–2188. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0395-8>
- Berger, L. P., & Luckmann, T. (1999). *Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas*. „Pradai“ leidykla.
- Berger, M., & Gravillon, I. (2010). *Mano tėvai skiriasi*. Baltos lankos.
- Bernardi, F., & Radl, J. (2014). The long-term consequences of parental divorce for children's educational attainment. *Demographic Research*, 30(61), 1653–1680. <https://dx.doi.org/10.4054/DemRes.2014.30.61>
- Berns, R. M. (2009). *Vaiko socializacija šeima, mokykla, visuomenė*. Poligrafija ir informatika.

- Birnbaum, R., & Saini, M. A. (2013). A scoping review of qualitative studies about children experiencing parental separation. *Psychology, Sociology, Childhood*, 20(2), 260–282. <https://doi.org/10.1177/09075682124541>
- Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
- Buber, M. (2001). *Dialogo principas II*. Katalikų pasaulio leidiniai. Leidykla „Katalikų pasaulis“.
- Burvytė, S. (2012). Ugdymo šeimoje savidiagnozė. Iš Burvytė, S., Ralys, K., Ilgūnienė, R. (red.), *Ugdymo šiuolaikinėje šeimoje konceptas* (pp. 167–250). Edukologijos leidykla.
- Burvytė, S. (2015). Socialinės pedagoginės (kompleksinės) pagalbos poreikis. *Socialinis ugdymas*, 2, 144–162. <https://hdl.handle.net/20.500.12259/109015>
- Butvilas, T. (2008). Šeimoje netektį patyrusių vaikų saviidentifikacijos poreikis kaip socializacijos veiksnys. *Acta Pedagogica Vilnensia*, 21, 213–224. <https://doi.org/10.15388/ActPaed.2008.20.7529>
- Butvilas, T. (2008). *Šeimoje netektį patyrusių vaikų socializacija*. Monografija. Mykolo Riomerio universitetas.
- Chave, D. V. (2016). Play therapy: Concepts and techniques for working with divorce. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, 50, 80–92. <https://cjc-rcc.ucalgary.ca/article/view/61071>
- Cho, B., & Kanine, R. M. (2016). Divorce and separation helping your child adjust. *Parent Series/ Handling Pain at Doctor Visits/Published*, 25, 1–9. <https://kuclinic.ku.edu/sites/kuclinic.ku.edu/files/files/Divorce%20copy.pdf>
- Cohen, J. G., & Weitzman, C. C. (2016). Helping children and families deal with divorce and separation. *Pediatrics*, 138(6), 101–125. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-3020>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). Research methods in education (7th ed.). *British Journal of Educational Studies*, 55(4), 469–470. <https://gtu.ge/Agro-Lib/RESEARCH%20METHOD%20COHEN%20ok.pdf>
- Collyera, C., Bell, M. F., & Hayley, E. Ch. (2022). Associations between the built environment and emotional, social and physical indicators of early child development across high and low socioeconomic neighbourhoods. *International Journal of Hygiene and Environmental Health*, 243, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.ijheh.2022.113974>
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Čiužas, R., Monkevičius, J. (2014). Socialinių pedagogų požiūris į komandinę veiklą mokykloje. *Pedagogika*, 2, 74–84. <http://dx.doi.org/10.15823/p.2014.006>
- D’Onofrio, B. M. (2011). *Consequences of Separation/Divorce for Children*. University of Virginia. <https://www.child-encyclopedia.com/divorce-and-separation/according-experts/consequences-separationdivorce-children>
- Danubina, P. (2020). Children and divorce. *Psychiatria*, 32(3), 353–359. https://www.psychiatria-danubina.com/UserDocsImages/pdf/dnb_vol32_noSuppl%203/dnb_vol32_noSuppl%203_353.pdf

- Dervinytė-Bongarzoni, A., Gutauskienė, N. (2014). Vaiko psichologinės gerovės užtikrinimo sunkumai konfliktiškų šeimų bylose. *Visuomenės sveikata*, 1, 42–49. <http://doi.10.5200/sm-hs.2014.007>
- Emmerova, I. (2015). School social pedagogue in a theoretical reflection, problems and educational needs of a school social pedagogue in the Slovak Republic. *The New Educational Review*, 111–121. <https://doi.org/10.15804/tner.2015.41.3.09>
- Eurostatas ir Europos statistika. (2019). https://ec.europa.eu/info/departments/eurostat-european-statistics_it#related
- Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Mykolo Romerio universitetas.
- Galdikaitė, G. (2021). *Socialinė pedagoginė pagalba vaikams, patyrusiems tėvų skyrybas pradinėse klasėse* [Magistro baigiamasis darbas. Klaipėdos universitetas]. KU.
- Gutauskas, M. (2010). *Dialogo erdvė: fenomenologinis požiūris*. Vilniaus universiteto leidykla.
- Healey, J. (2017). *Coping with separation and divorce*. The Spinney Press.
- Indrašienė, V., Suboč, V. (2009). *Socialinė pedagoginė pagalba nesėkmingai besimokantiems mokiniams*. Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Kesylė, K., Šmitienė, G. (2020). Pedagogų požiūris į socialinės pedagoginės pagalbos organizavimą mokykloje. *Studijos – verslas – visuomenė: dabartis ir ateities išvalgos: tarptautinės konferencijos mokslinių straipsnių rinkinys*, 5, 67–79. <https://vb.ku.lt/object/elaba:76690048/>
- Klanienė, I., Šmitienė, G. (2014). Restrictions on the collaboration of social pedagogues and form tutors in the implementation of bullying prevention in school. Spring university. *Changing Education in a Changing Society*, 1, 55–61.
- Kleinsorge, Ch., & Covitz, L. M. (2012). Impact of divorce on children: developmental considerations. *Pediatric Review*, 33(4), 147–155. <http://doi:10.1542/pir.33-4-147>
- Kolb, D. A., Boyatzis, R. E., & Mainemelis, C. (2001). Experiential learning theory: Previous research and new directions. In R. J. Sternberg & L. Zhang (Eds.), *Perspectives on thinking, learning and cognitive styles* (pp. 227–248). Lawrence Erlbaum Associates. <http://dx.doi.org/10.4236/ce.2013.410090>
- Lietuvos Respublikos Seimas (2003). Nutarimas Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo, Nr. IX-1569. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211767>
- Lietuvos Respublikos Seimas (2017). Lietuvos Respublikos Šeimos stiprinimo įstatymas, Nr. XIII-700. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/71039aa2b98511e7967a9645b537eb05>
- Lietuvos Respublikos Seimas (2018). Nutarimas dėl demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategijos patvirtinimo. Nr. XIII-1484. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fbb35e02c21811e883c7a8f929bfc500>
- Lietuvos respublikos Seimas (1989). Vaiko teisių konvencija (Priimta Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija. pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736) <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>
- Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Valstybinės Šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo (2008). Nr. X-1569. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152>

- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras įsakymas dėl mokyklos socialinio pedagogo pavyzdinio pareigybės aprašo, (2016) Nr. V-951. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAID/0a41f940a20911e68987e8320e9a5185>
- Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl socialinės pedagoginės pagalbos teikimo vaikui ir mokiniui tvarkos aprašo patvirtinimas (2016). Nr. V-950. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/06ad87e0a20911e68987e8320e9a5185>
- Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2011) Nr. XI-1281. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>
- Lietuvos Respublikos Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija (2013). Nr. XII-745. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463390>
- Lietuvos statistikos departamentas (2018). *Demografijos metraštis*. Vilnius.
- Ljubetić, M., Mandarić Vukušić, A., & Pezo, K. (2018). Pedagogues and social workers - challenges of collaboration. *European Scientific Journal*, 167–189. <https://doi.org/10.19044/esj.2018.v14n6p%25p>
- Lukoševičiūtė, A. (2012). Vaikų iš nepilnų šeimų socializacijos problemos ir jų sprendimo būdai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4(37), 52–57. <https://www.lituanistika.lt/content/42807>
- Mahony, L. H., & Fenton, A. K. (2021). Teachers supporting young children experiencing parental separation and divorce: a strengths approach. *Journal of Divorce & Remarriage*, 62(7), 572–595. <https://doi.org/10.1080/10502556.2021.1993008>
- Majoko, T. (2019). Inclusion of children experiencing parental separation and divorce in mainstream early childhood development in Zimbabwe. *Early Child Development and Care*, 189(2), 301–317. <https://doi.org/10.1080/03004430.2017.1319826>
- Maslauskaitė, A., Baublytė, M. (2012). *Skyrybų visuomenė. Ištuokų raida, veiksniai, pasekmės*. Lietuvos socialinių tyrimų centras. http://www.lstc.lt/wp-content/uploads/2019/04/Skyrybu_visuomene_visas.pdf
- Mažeikienė, V. (2019). *Kai augti sunku. Vaikų ir paauglių psichologinės problemos ir jų sprendimo būdai*. Tyto alba.
- Nielsen, L. (2011). Shared parenting after divorce: A review of shared residential parenting research. *Journal of Divorce and Remarriage*, 52, 586–609. <http://doi.org/10.1080/10502556.2011.619913>
- Pedro-Carroll, J. (2020). How parents can help children cope with separation/divorce. Iš R. E. Emery. (red.), *Divorce and separation* (pp. 12–21). <https://www.child-encyclopedia.com/pdf/expert/divorce-and-separation/according-experts/how-parents-can-help-children-cope-separationdivorce>
- Sahle-Work Zewde, H. E., Nóvoa, A., Aoyagi, M., Appadurai, A., Awuah, P., Ben Hassen, A. B., Buarque, C., Guerra, E., Jafar, B., Kim, D. Y., Lin, J. Y., Morozov, E., Mundy, K., Reimers, F. M., Zea, T. R., Mbaye Thiam, S., Freiberga, V. V., Yahya, M. (2021). Reimagining our futures together. A new social contract for education. *Report From the International Commission on the Futures of Education*. (e-book). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707.locale=en>

- Shannon, G. (2016). *Divorce: Risk factors, patterns and impact on children's well-being*. Nova Science Publishers.
- Skučaitė, V., Karmazė, E. G. (2011). *Padėkime vaikui įveikti sunkumus: geroji bendradarbiavimo mokyklose patirtis*. <https://sodas.ugdome.lt/bylos/GENERAL/a4ed3426-15c0-403d-b112-21441ccc775f.pdf>
- Sondaitė, J. (2019). *Myliu ir mamą, ir tėtį*. Alma littera.
- Strazdina, I., (2014). The child in a divorced family. *Teacher Education*, 23(2), 93–103.
- United Nations, (2015). *Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development*. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>
- Viršilaitė, R., Bukšnytė-Marmienė, L. (2021). Patirtų tėvų skyrybų bei jų aplinkybių sąsaja su jaunų suaugusiųjų elgesio ir emociniais sunkumais. *Pedagogika*, 1, 230–251. <https://doi.org/10.15823/p.2021.141.13>
- Wauterickx, N., Gouwy, A., & Bracke, P. (2006). Parental divorce and depression: Long-term effects on adult children. *Journal of Divorce & Remarriage*, 45, 43–68. https://doi.org/10.1300/J087v45n03_03
- Žydzūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vaga.

Social Pedagogical Support for Younger School-Age Children Who Have Experienced Parental Divorce: Insights From Social Pedagogues

Rasa Braslauskienė¹, Gitana Tolutienė², Reda Jacynė³

¹ Klaipėda University, Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of Pedagogy, S. Nėries g.5, LT-92227 Klaipėda, rasa.braslauskiene@gmail.com

² Klaipėda University, Faculty of Social Sciences and Humanities, Center for Continuing Studies, Vilhelmo Berbomo g. 10, LT-92221 Klaipėda, gitana.tolutiene@gmail.com

³ Klaipėda University, Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of Pedagogy, S. Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda, reda.jacyne@gmail.com

Summary

The article presents the point of view of social pedagogues about the possibilities of social pedagogical assistance for children of younger school age who have experienced parental divorce, and provides insights into the development of assistance opportunities. A qualitative study (semi-structured interview) was conducted with the participation of social pedagogues who work in a general education school and have experience working with children of younger school age who have experienced parental divorce. The content analysis of the research data highlighted

the following essential findings: based on the point of view of social pedagogues, the following options for social pedagogical assistance are distinguished: individual counseling of children, extracurricular clubs, organized group activities, child monitoring, games, cooperation with other specialists, psychologist consultations, creation of a safe environment. To enhance the quality of social pedagogical assistance for children coping with parental divorce, social pedagogues emphasize the importance of collaborating with the child's family, fostering positive relationships with the child, incorporating educational sessions during class meetings, closely monitoring the child's well-being, educating parents, and ensuring a sufficient number of specialist positions. Instead of social pedagogues, in order to provide better quality social pedagogical assistance to children who have experienced parental divorce, offer to cooperate with the child's family, to create a positive relationship with the child, to educate children during class meetings, to monitor children's condition, to educate parents, to ensure a sufficient number of specialist positions.

Keywords: *divorce, younger school age child, social pedagogical assistance.*

Gauta 2023 05 12 / Received 12 05 2023
Priimta 2023 05 22 / Accepted 22 05 2023